

Toespraak bij de Dodenherdenking op donderdag 4 mei 2017

Drs. S. Stoop, burgemeester van Korendijk

De kracht van het verhaal

Onder de inwoners van Joodse herkomst van Strijen bevond zich het gezin van Ruben van Coevorden. Vader Ruben en moeder Sophia hadden vier kinderen: Jozef (1914), Rachel (1915), Roosje (1916) en Salomon (1918); ze waren tussen de twaalf en zestien jaar. Het gezin woonde aan de Kerkstraat. Bij hen woonde ook Rebekka, de zus van Ruben. Ruben van Coevorden had aanvankelijk een slagerij waar koosjer vlees werd verkocht, veelal aan Rotterdamse Joden. In 1939 verkocht hij zijn slagerij en werd veehandelaar. Het gezin verhuisde naar de Achterstraat. De vier (volwassen) kinderen woonden in 1942 in Amsterdam waar ze werkten of studeerden.

In het najaar van 1942 konden Ruben, zijn vrouw Sophia en zijn zus Rebekka onderduiken bij het echtpaar Bouwman. Piet Bouwman was machinist op het gemaal Overwater aan de Waleweg en had al twee Joodse onderduikers uit Den Haag ondergebracht in het transformatorhuis van het gemaal. Bouwman regelde zelf dat de onderduikers te eten kregen en omdat het tegen de winter liep, liet hij elektriciteit aanleggen voor een elektrische kachel. De onderduikers kwamen soms bij Bouwman in huis, maar konden nooit naar buiten. Om verveling tegen te gaan werd er veel gelezen. Bouwman ging daarom regelmatig naar de bibliotheek. De medewerkers daar vonden het wel wat vreemd dat hij nu zoveel boeken kwam lenen terwijl hij daarvòór nauwelijks in de bibliotheek kwam...

Omdat de verzetsgroep die de twee onderduikers uit Den Haag bij Bouwman in het gemaal had ondergebracht werd opgerold, kwamen de nazi's achter hun onderduikadres. Op 21 juni 1943 vond er een inval plaats in het gemaal. In plaats van twee troffen de SD'ers die de inval deden vijf Joodse onderduikers aan. Piet Bouwman werd samen met de onderduikers opgepakt en kwam via de gevangenis in Scheveningen in kamp Vught terecht. Bijna een jaar later werd hij op de verjaardag van Hitler (20 april) vrijgelaten. De onderduikers werden ook eerst naar de gevangenis gebracht en vervolgens naar kamp Westerbork gestuurd. Ruben van Coevorden, zijn vrouw Sophie en zijn zus Rebekka kwamen op dinsdag 29 juni 1943 aan in kamp Westerbork. Ze zijn waarschijnlijk maar enkele uren in het kamp geweest, want nog diezelfde dag moesten ze weer vertrekken. Op 29 juni 1943 vertrok er een transport met 2397 personen naar Sobibor.

Ruben, Sophie en Rebekka werden net als alle andere mensen uit dit transport direct na aankomst op 2 juli 1943 in de gaskamers van Sobibor vermoord. Op de Joodse begraafplaats in Strijen is een herdenkingssteen voor hen en kort geleden zijn er zogenaamde struikelstenen gelegd op het adres waar ze in Strijen hebben gewoond.

De dochters van Ruben en Sophie, Rachel en Roosje, zijn ook allebei vermoord: Rachel op 28 mei 1943 in Sobibor en Roosje op 31 juli 1944 in Auschwitz. De zonen Jozef en Salomon overleefden door onderduiken en zelfs na gevangenschap in Bergen Belsen. Zij waren beiden jarenlang medisch specialist en overleden in 1997 respectievelijk in 2013.

Van de twintig Joden die er aan het begin van de oorlog in Strijen woonden, zijn er tijdens de oorlog vijftien opgepakt, weggevoerd en vermoord.

Omdat het mij niet bekend is of er in onze dorpen in de periode voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog ook Joodse mensen woonden, heb ik de aan mij aangereikte gegevens over Strijen gebruikt.

Dit aangrijpende verhaal past volgens mij heel goed bij de tekst die dit jaar is gekoppeld aan het motto van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Binnen het motto "*Geef vrijheid door*" heeft Arendo Joustra, hoofdredacteur van Elsevier, een tekst geschreven onder de titel "*de kracht van het persoonlijke verhaal*". Hij schrijft dat de verhalen (en ik citeer): "ontroeren omdat ze de essentie van het leven heel nabij brengen. Ze gaan over moed en opoffering. Maar ook over de duistere kanten van de mens. Over de dood uiteraard en over diep gevoelde ellende, pijn, angst, onmacht en vernedering. Over verraad, leugens en lafheid."

Herdenken blijft noodzakelijk

In deze dagen staan we als natie stil bij oorlog en vrede, vrijheid en onderdrukking, mensenrechten en democratie. Het is belangrijk dat we ons, ongeacht leeftijd, status, huidskleur, culturele herkomst, religieuze overtuiging of politieke voorkeur, telkens opnieuw bezinnen op het onderhoud van vrijheid en vrede, zeker in een tijd waarin velen zich zorgen maken over oorlog en terrorisme. Het herdenken van onze doden, die door oorlogshandelingen en bij vredesmissies om het leven zijn gekomen, is belangrijk omdat we bepaald worden bij het feit dat vrijheid, democratie en recht niet vanzelfsprekend zijn. Het herdenken van de slachtoffers en het vieren van de bevrijding kunnen een sterke bindende waarde hebben voor de samenleving. Door bijeenkomsten als deze, door discussies en gezamenlijke bezinning kunnen de waarden van de vrijheid overgedragen worden aan de jongere generaties. Daarom ben ik er blij mee dat er vanavond ook jongeren en kinderen aanwezig zijn. Daarom ben ik er trots op dat Gijs, Tessa, Leonie en Larissa op hun eigen manier een bijdrage hebben geleverd aan deze herdenkingsplechtigheid! En dat de scouts hun medewerking geven.

Motto: Geef vrijheid door

Geef vrijheid door. Om dit te kunnen doen, is het allereerst nodig dat we vrijheid betekenis geven. Hoewel we al 72 jaar in een vrij land leven, blijven er vragen bij vrijheid. We komen er eigenlijk nooit mee klaar. Soms duiden vragen op onzekerheid. Velen hebben het gevoel geen of onvoldoende greep te hebben op de wereld om hen heen. Er is een gebrek aan vertrouwen in de overheid die soms vrijheden beperkt. Er wordt gemopperd op de bureaucratie, die verlamdend werkt. Wie of wat geeft houvast bij het bepalen van wat vrijheid inhoudt? Waar ligt de grens tussen de vrijheid van de één en de onvrijheid van de ander? Hoe gaan we om met het beknibbelen op vrijheid? Anders gezegd: hoe verdedigen we vrijheid? Het nadenken over deze vragen is moeilijk, maar noodzakelijk. Eén ding lijkt mij boven alle twijfel verheven: vrijheid vraagt om inspanning, om inzet, iedere dag weer!

Over verhalen gesproken: onlangs kreeg ik van de heer Henk van den Heuvel een indringend persoonlijk verhaal aangereikt. Daaruit wordt duidelijk dat op 5 mei 1945, de dag van de bevrijding, voor velen de tragedie nog niet voorbij was.

Op 18 juni 1945 voer het schip "Verandering" vanaf Rotterdam richting Schouwen-Duiveland. Op het Vuile Gat bij Tiengemeten kwam het in aanraking met een mijn, explodeerde en zonk vrijwel onmiddellijk. Negentien mensen vonden de dood op een moment dat zij hoopten binnenkort weer thuis te zijn na een periode van evacuatie. Ze waren als het ware nog op

weg naar de vrijheid. Er waren slechts drie overlevenden. Een van hen, Mientje van der Wekken, vertelde het ongeveer als volgt:

Wij waren met de familie geëvacueerd en hadden vergunning terug te keren naar huis. Rond vijf uur zat ik op het dek met twee knechts van schipper Pols. Er volgde een verschrikkelijke explosie, waardoor het schip omhoog werd geslingerd en daarna plotseling in de diepte zonk. Ik werd eveneens weggeslingerd en toen ik daarna boven water kwam, greep ik een drijvend stuk hout en ben daarop naar de wal gedreven. Ik hoorde daar dat er maar drie personen zijn gered. Behalve het gezin van de schipper (een echtpaar met kinderen van 3 jaar, 2 jaar en zeven maanden) zijn verdronken mijn echtgenoot Frans van den Bout van 31 jaar, mijn zoontje Rientje van 2½, mijn vader en moeder van 68 jaar en verder nog twaalf andere familieleden, variërend van 2 tot 37 jaar.

Het proces-verbaal vermeldt dan nog zakelijk dat al hun goederen met 5 paarden, 1 veulen, 2 koeien, 17 kippen en een hond met het schip vergaan zijn.

Wat een diep verdriet. Zo zijn er nog vele verhalen, die verteld moeten blijven worden, omdat er (en ik citeer nogmaals Arendo Joustra) “zonder gedeelde geschiedenis geen gedeelde toekomst” is. Er zijn ook nog verhalen die soms jarenlang verborgen zijn gebleven. Zo was er vorige week nog een aangrijpend verhaal in de Volkskrant, waarin Ellen de Visser een halve eeuw onbeantwoorde vragen over haar opa beschrijft. Nog steeds zijn er oudere en heel oude mensen die geheimen met zich meedragen. Het zwijgen kan kennelijk niet verbroken worden. Zij doen dit wellicht vanuit de gedachte dat “wat niet weet, wat niet deert”. Voor personen of families, die op zoek zijn naar de waarheid, blijkt echter dat het niet-weten juist wel deert. Het doet pijn en geeft ook verdriet. Met andere woorden: het is voor hen moeilijk te moeten leven met mysteries uit een aangrijpend verleden. Ik hoop dat mensen die een verhaal te vertellen hebben dat zullen doen, nu het nog kan. Anders gaan de geheimen mee het graf in. En dan kunnen er geen verhalen meer verteld worden om te gedenken.

In dankbaarheid en met respect gedenken wij hen die:

In de Tweede Wereldoorlog omkwamen als militair of als lid van het verzet:

Hendricus Baars, 20 jaar
Adrianus Doolaard, 30 jaar
Egbert Jan Fokkema, 27 jaar
Jacobus Jan Pouwe, 18 jaar
Markus Andeweg, 23 jaar
Pieter van der Hoeven, 20 jaar
Adriaan Johan Evertse, 17 jaar
Catharina Traas - de Jager, 58 jaar
Cornelis Kraak, 20 jaar
Hendrik van der Zijde, 28 jaar

In Nederlands - Indië kwamen tussen 1945 – 1950 om:

Dirk Boender, 23 jaar
Gerrit van Hal, 45 jaar

In Goudswaard, Nieuw-Beijerland, Piershil en Zuid-Beijerland vielen in de Tweede Wereldoorlog de volgende Burgerslachtoffers:

Annee Andeweg, 60 jaar
Laurens Jacob Andeweg, 20 jaar
Cornelis Berkhout, 40 jaar
Dirk Pieter Besteman, 26 jaar
Leendert Besteman, 28 jaar
Johanna Lena Doeleman, 50 jaar
Gillis Doeleman, 77 jaar
Elizabeth Suzanna Doeleman - Viergever, 75 jaar
Bastiaan van de Erve, 66 jaar
Abraham van Haneghem, 56 jaar
Willem Hoek, 60 jaar
Jan Hoogstad, 64 jaar
Pieternella Klein, 29 jaar
Teunis Koesveld, 24 jaar
Bastiaan Roos, 22 jaar
Leendert Schelling, 21 jaar
Leendert Sintmaartensdijk, 38 jaar
Adrianus Verhorst, 44 jaar
Eduard Visser, 19 jaar
Frans Johannes Visser, 34 jaar
Jacob Warning, 25 jaar